

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

המקור שהולכים בירק אחר לקיטה

(י"ד א') **תניא:** (1) רבי יוסי הגלילי אומר: "חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים (באספך מגרנך ומיקבך¹ מה גורן (דגן) ויקב (ענבים וזיתים) מיוחדים שגדילין על מי שנה שעברה, (ומשום כך) ומתעשרין לשנה שעברה (עם יכול השנה שעברה, אם הביאו שליש²), אף כל שגדילין על מי שנה שעברה מתעשרין לשנה שעברה³. יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה⁴ ומתעשרין לשנה הבאה (בה הייתה לקיטתם).

(2) רבי עקיבא אומר: "באספך מגרנך ומיקבך", מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על רוב מים (הם מי גשמים שרוב זרעים גדילים על ידם, ומשום כך) ומתעשרין לשנה שעברה, אף כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה (לכן פירות אילן הולכים אחר שנה שחנטו, שמגשמי גדלו). יצאו ירקות שגדילין על כל מים (ואף על שאובין, שדולין ומשקין אותן תמיד, ומשום כך) ומתעשרין לשנה הבאה (היא שנת לקיטתם).

(ומברר) מאי בינייהו? בצלים הסריסין⁵ ופול המצרי (שזרעו לירק⁶) איכא בינייהו.

דתנן (שביעית ב,ט): בצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהן מים (לא השקה אותם) שלושים יום לפני ראש השנה (ונלקטו לאחר ראש השנה) מתעשרין לשעבר (עם מעשרות השנה שעברה) ומותרין בשביעית⁷. ואם לאו (שלא מנע מהם מים 30 יום לפני ראש השנה) אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה (עם מעשרות שנת לקיטתם).

שיטות הראשונים

בצלים הסריסים שמנע מהם מים: פסק הרמב"ם כסתם מתניתין דשביעית, וכתב "הבצלים הסריסים שִמְנַע מֵהֶן מִים שְלוֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְשִׁלְפַעַל שִמְנַע מֵהֶן שְלוֹשׁ עוֹנוֹת לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתְעַשְׂרִין לְשַׁעֲבֵר. מִנֵּע מֵהֶן פְּחוֹת מִכָּאן - אִף עַל פִּי שֶהִתְחִילוּ לִיבֹשׁ קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְעַשְׂרִין לְהִבָּא." ועוד כתב, "הבצלים הסריסים ופול המצרי שִמְנַע מֵהֶן מִים שְלוֹשִׁים יוֹם קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה... - הֲרִי אֵלּוּ מִפְּרוֹת שְׁשִׁית; פְּחוֹת מִכָּאן - הֲרִי הֵן כִּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית⁸."

¹ דברים, פר' ראה, טז,ג.

² הרי שהלכה בהן אחר שנה שגדלו במימיה, שהבאת שליש שלהן היא גדילתן, שמאותה שעה ראויה ליקצר בדוחק. רש"י.

³ לכך הלכו באילן אחר חנטה, שכל גדילת פירותיו על ידי שהעלאת שרף האילן לפני חנטה הוא. רש"י.

⁴ והיינו שנת לקיטתן, שהרי גוזזין אותה והיא חוזרת וגדילה. רש"י.

⁵ **רש"י** פירש, (זן בצלים) שאינם נעשים גדולים כשאר בצלים. **הרמב"ם** פירש (פיה"מ שביעית ב,ט), שהוא מין בצל הדומה לסריס, שלאחר עקירתו מן הארץ, אינו מוציא עלים ירוקים, בניגוד לשאר בצלים.

⁶ דאי זרעו לזרע, קטנית הוא, ולא הלכו בו אלא אחר השרשה.

⁷ בפירוש ראשון פירש רש"י, דרבי יוסי הגלילי אית ליה הא מתניתין, דכיון דמנע מים שלושים יום לפני ראש השנה, נמצאו גדילין על מי שנה שעברה. ולרבי עקיבא הרי גדילין על כל מים ומתעשרין להבא. ובפירוש שני פירש, דאתיא כרבי עקיבא. דכיון שמנע מהם מים, הוקשו ונעשו כזרע, ושוב אין גדלים על כל מים, רק על מי גשמים. ולפירוש זה הסכימו תוספות, רז"ה, רשב"א וריטב"א, ועוד. וראה להלן.

⁸ **הרמב"ם** אזיל לשיטתו **דבירק יש ספיחים כזמן לקיטתו**. אבל לפי דעת הר"ש שאם התחיל לצמוח לפני שביעית אין בו משום **ספיחין**, אין נפקא מינה בזה אלא לענין קדושת שביעית. 'דרך אמונה' (שמיטה ויובל ד,יז, ס"ק קכג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ראש השנה לאילנות

(ב' א') **משנה:** באחד בשבט ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי. בית הלל אומרים: בחמישה עשר בו.

(י"ד א') (ומברר) מאי טעמא (נקבע בחמישה עשר בשבט)?

אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: הואיל ויצאו רוב גשמי שנה (שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה, ועלה השרף באילנות, ומעתה מתחילים הפירות לחנוט), אע"פ שרוב תקופה מבחוץ (שבט"ו בשבט עדיין רוב תקופת החורף לא עברה).¹⁰

שיטות הראשונים

ראש השנה לאילנות לעניין שביעית: דעת רש"י, שט"ו בשבט הוא ראש השנה לענין מעשר,¹¹ וערלה. אבל לענין שביעית, אף באילנות שנה שלהן בתשרי, ולא בט"ו בשבט.¹² וכן נראה מדברי הרמב"ם.¹³ ודעת רבינו חננאל והערוך, שגם לגבי שביעית ראש השנה הוא ט"ו בשבט, ומה שחננו קודם ט"ו בשבט בשביעית, מן הששית חשובין.¹⁴

⁹. או שפירש כפירוש שני ברש"י, ופסק הלכה כרבי עקיבא מחבירו. או כפירוש ראשון, ופסק כרבי יוסי הגלילי, וכסתם מתניתין. ר' 'ליקוטי הלכות' ('עין משפט', אות ד). ור' בהרחבה 'דרך אמונה' (הל' מע"ש א,ט, ב'ביאור ההלכה', ד"ה הבצלים). וכתב ב'דרך אמונה' (ס"ק סח), ויש להסתפק אם דוקא שמנע מהם מים קודם שהגיעו לעונת המעשרות, אבל אחר שכבר הגיעו לעונת המעשרות כבר הוקבע דינם, כירק ואינם משתנים עוד, או אפילו אחר שהגיעו לעונת המעשרות מהני מניעת ההשקאה. עיי"ש. מקורות: רמב"ם (הל' מעשר שני א,ט; הל' שמיטה ד,ז).

¹⁰. ביאר רבינו חננאל: פירוש, מצאנו זמן הגשמים המועילין, ומתענין בהם שירדו, מ"ז במרחשון עד סוף ניסן. כמפורש בפרק מאימתי מזכירין גבורות גשמים. הנה אליבא דבית הלל דאמרי בט"ו בשבט, יצאו מימות הגשמים י"ז במרחשון, וכסלו, וטבת, וט"ו בשבט, הרי ג' חדשים פחות ג' ימים. ונשארו מימות הגשמים חצי שבט, ואדר, וניסן, הרי ב' חדשים וחצי. הנה יצאו רוב גשמי שנה זו. ואף על פי שרוב תקופת טבת עדיין מבחוץ, שנשאר חצי שבט ואדר ומקצת מניסן, לא משגיחין בתקופה למימרא שעדיין רוב התקופה של שנה הבאה היא, אלא מתעשר לשעבר.

¹¹. שאין מעשרין פירות האילן שחננו קודם שבט על שחננו לאחר שבט, שבאילן הולך אחר חנטה. וכן לענין חישוב שנת המעשר.

¹². וכתב החזו"א (שביעית סי' ז, ס"ק יג) וראיה לזה מהא דאמר, סוכה ל"ט ב', דאתרוג הנלקט בתחילת שביעית קודם חג הסוכות, אסור משום שביעית, דאזיל בתר לקיטה, אע"ג דלענין מעשר, הנלקט קודם ט"ו בשבט מתעשר לשעבר. וכן בלולב אמר שם, של שישית הנכנס בשביעית, וכמו שפירש רש"י שם, דמראש השנה עד סוכות לא נגמר. אבל של שביעית קודם ט"ו בשבט אסור.

¹³. זה לשונו (הל' שמיטה ויובל ד,ט): "בְּאַחַד בְּתִשְׂרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשִׁמְטִין וְלִיּוֹבְלוֹת. פְּרוֹת שְׂשִׁית שֶׁנִּכְנְסוּ לְשִׁבְעִית: אִם הָיוּ תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִיּוֹת אוֹ פְּרוֹת הָאֵילָן, וְהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הָרִי אֵילָן מִתְּרִין, וְאֵף עַל פִּי שְׂאוּסָף אוֹתָן בְּשִׁבְעִית הָרִי הֵן כְּפֻרוֹת שְׂשִׁית לְכָל דָּבָר; וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת אֶלָּא אַחֲרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הָרִי הֵן כְּפֻרוֹת שְׂבִיעִית." וכתב הרמב"ם (הל' מעשר שני א,ב) "בְּאַחַד בְּתִשְׂרִי הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְיִרְקוֹת, וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'רֹאשׁ הַשָּׁנָה' סֵתָם, הוּא אֶחָד בְּתִשְׂרִי..." וכן ביאר החזו"א, עיי"ש. ואמנם ראה של"ה (שער האותיות, אות הקו"ף, קדושת האכילה, אות קמד) שכתב שהוא 'מודיע להציל מהטעות', דהאי ראש השנה (ברמב"ם, הל' ט), פירושו ראש השנה שלהן, היינו ט"ו בשבט לאילנות.

¹⁴. מקורות: רש"י (ראש השנה ב' א', ד"ה לאילן; סוכה ל"ט ב', ד"ה ומשני לולב). רמב"ם (הל' שמיטה ויובל ד,ט). רבינו חננאל (ראש השנה ט"ו ב'). ערוך (ערך 'בנות שבע').

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
מסכת: ראש השנה |
פרק: א | דף: י"ד

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות תרומות ומעשרות, סימן שלא)

נז. אין תורמין מפרות שנה זו על פרות שנה שעברה, ולא מפרות שנה שעברה על פרות שנה זו; ואם תרם, אינה תרומה, שנאמר: שנה שנה (דברים יז, כב)... לקט אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש, וחזר ולקט אתרוג אחר משבצה השמש, אין תורמין מזה על זה, מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות, וט"ו בשבט ראש השנה למעשרות האילן.